

STRESZCZENIE

3/2007 Mniejszości narodowe i etniczne

Krzysztof Kwaśniewski

O logice badań problemów narodowościowych

Analizy problemów narodowościowych we współczesnym świecie coraz częściej powołują się na dane tendencyjnie nieprawdziwe, jednostronne i przemilczające szereg faktów, zwykle w zgodzie z pozanarodowymi interesami wielkich mocarstw i korporacji. W takiej sytuacji aparat naukowy, mimo że coraz bardziej wysubtelniany, staje się coraz bardziej bezbronny. Pozostaje więc chyba badać je tylko przez spekulacje politologiczne, wsparte co najwyżej teorią gier, albo pozbawionymi wszelkich ocen opisami różnych dyskursów.

Joanna Dobrowolska-Polak

Panorama mniejszości etnicznych i narodowych

Artykuł skupia się na analizie prawdopodobieństwa eskalacji konfliktów etnicznych i narodowych do poziomu konfliktu zbrojnego. Ocenia dwie podstawowe przesłanki eskalacji konfliktów: 1) stosowanie przez państwo politycznych i ekonomicznych praktyk dyskryminacyjnych wobec członków mniejszości etnicznych i narodowych (część III) oraz 2) dążenia mniejszości do zwiększania niezależności i zakresu samostanowienia (część IV). Pierwsza i druga część artykułu poświęcone są identyfikowaniu mniejszości etnicznych i narodowych w Europie (część I) i świecie (część II).

Przeprowadzona analiza pozwoliła sfalsyfikować powszechne w ostatnich latach w światowej politologii hipotezy: 1) ustawicznie wzrastającej liczby konfliktów zbrojnych na tle etnicznym i narodowym oraz 2) trwałej skłonności mniejszości narodowych do eskalacji konfliktów w celu poprawy sytuacji członków własnej grupy i zwiększenia zakresu samostanowienia. Potwierdzona natomiast została teza stwierdzająca, że w państwach, w których rozpowszechniona jest wyraźna praktyka dyskryminacyjna (społeczno-polityczna lub ekonomiczna) stosowana przez członków dominującej w państwie grupy etnicznej lub narodowej oraz widoczna jest polityka wyraźnego ograniczania przez rząd udziału członków grupy w życiu politycznym i/lub ekonomicznym prawdopodobieństwo eskalacji konfliktu do poziomu konfliktu zbrojnego znacząco wzrasta.

Grzegorz Janusz

Polska ustawa o mniejszościach narodowych

W Europie współczesnej ustawy mniejszościowe określające prawa mniejszości narodowych przyjęte zostały w ustawodawstwie 21 państw - głównie na wschód od Łaby. Do ustaw przyjętych w ostatnim czasie należy uchwalona, po blisko 11 latach prac, w dniu 6 stycznia 2005 r. przez Sejm RP ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

Ustawa ta reguluje przede wszystkim prawa mniejszości od wielu lat regulowane przepisami innych aktów prawnych takie jak: szkolnictwo dla mniejszości, prawo do zapisu imion i nazwisk w brzmieniu języka ojczystego, działalność kulturalna, finansowanie działalności mniejszości. Całkowicie nową regulacją było zdefiniowanie pojęcia mniejszości narodowej, mniejszości

etnicznej oraz języka regionalnego, a także zawarcie w ustawie zamkniętego wykazu mniejszości. Największe spory w trakcie prac wzbudzały trzy kwestie: wprowadzenia języka ojczystego mniejszości jako pomocniczego języka urzędowego, stosowanie podwójnego nazewnictwa topograficznego oraz powołanie odrębnego urzędu realizującego politykę wobec mniejszości.

Andrzej Sakson

Kraj Kłajpedzki. Zmiany ludnościowe 1945-1950

Po zakończeniu II wojny światowej obszar Kraju Kłajpedzkiego znalazł się w granicach Litwy sowieckiej. Ogół mieszkańców tworzących nową społeczność regionu składał się z trzech głównych grup: 1) dawnych mieszkańców (Litwini Pruscy, Kurowie oraz Niemcy); 2) litewskich osadników głównie z sąsiedniej Żmudzi; 3) Rosjan, którzy zajmowali uprzywilejowane pozycje.

Karolina Podgórska

Konflikt wokół chust islamskich we Francji

Problematyka noszenia symboli religijnych we Francji zdaje się być zagadnieniem niezwykle istotnym i budzącym wiele emocji w V Republice Francuskiej. W artykule zaprezentowano pokrótce zarys historii sporu i debaty nad noszeniem symboli religijnych we Francji, przyjęte w tym zakresie uregulowania prawne, a także rozważania nad zasadnością podjętego rozwiązania oraz nad ewentualnymi konsekwencjami takiego działania. Tło dla wszystkich refleksji stanowi francuska idea laïcité, a więc świeckości państwa i rozdziału władz państwowych i kościelnych, prawnie funkcjonująca we Francji od początku XX w.

Historię konfliktu wokół noszenia symboli religijnych przedstawiono, przyjmując za jego początek rok 1989 - datę pierwszego incydentu "z chustą" w szkole w Creil. Od tego momentu rozgorzała debata polityczno-społeczna, przeplatana różnorodnymi (także sprzecznymi) decyzjami "w sprawie chust" (utarte określenie dotyczące wszystkich symboli religijnych, nie tylko muzułmańskich), wydawanymi przez władze państwowe. W dyskusje włączyło się wiele środowisk - zarówno kościoły, jak i organizacje świeckie i instytucje publiczne. W toku debaty wykrystalizowały się dwa przeciwstawne stanowiska. Co ciekawe, polemika ta nie zamykała się jedynie w ramach problematyki noszenia symboli religijnych w szkołach, ale dotyczyła także innych miejsc, takich jak francuska ulica czy zakłady pracy.

Wojciech Szczepański

Mity i stereotypy. Stosunek elit serbskich do Albańczyków z wilajetu kosowskiego (1878-1912)

W artykule przedstawione zostały mity i stereotypy, uobecniające się w relacjach serbsko-albańskich w latach 1878-1912 i posiadające istotny wpływ na wykształcenie się w tym okresie stosunku Serbów do Albańczyków z wilajetu kosowskiego. Wywód zawężono do tej osmańskiej prowincji, ponieważ właśnie w niej w pełni realizowały się międzysąsiedzkie relacje przedstawicieli obu nacji, nie wolne od dramatycznych spięć i krwawych incydentów. Ukazując stosunek Serbów do Albańczyków, determinowanych optyką mitów i obecnością stereotypowych obrazów i charakterystyk, wzięto pod uwagę spojrzenie serbskich elit (belgradzkiej, lokalnej kosowskiej oraz dyplomatycznych przedstawicieli Serbii, pełniących swoje obowiązki za granicą). Świadectwa pozostawione przez elity dostarczyły bowiem wiedzy źródłowej, dostępnej bezpośrednio w materiale dokumentacyjnym, a także - pośrednio - w opracowaniach historyków, którzy materiał ten wykorzystali i zinterpretowali. W artykule wykorzystano również ustalenia własne, zawarte w niepublikowanej dotychczas rozprawie doktorskiej (Serbowie a Albańczycy w latach 1878-1918, czerwiec 2005).

Wskazując na mity, obecne w relacjach serbsko-albańskich na przełomie XIX i XX w., a przez to również stosunku serbskiej elity do Albańczyków i zaistniałej w tej dobie "kwestii albańskiej", zwrócono uwagę na serbski mit kosowski, serbski mit "złotego wieku", serbskie i albańskie mity bohaterskie oraz albański mit pochodzenia. Uzasadnianie przez Serbów praw swojego narodu do terytorium wilajetu kosowskiego na podstawie pierwszego mitu oraz argumentowanie przez Albańczyków swoich praw do spornych terytoriów na podstawie ostatniego z ww. mitów - nieuchronnie prowadziło do konfliktów, które częstokroć przechodziły od łagodniejszych form do otwartych, siłowych konfrontacji.

Ewa Godlewska

Prawa oświatowe mniejszości słoweńskiej i chorwackiej w Republice Austrii

W Austrii występuje duża odmienność w dziedzinie praw oświatowych mniejszości narodowych. W państwie tym brak jest jednej ustawy odnoszącej się do nauczania mniejszościowego. Sytuacja każdej grupy regulowana jest w sposób indywidualny. Dwie z nich - mniejszość słoweńska i chorwacka - korzystają z najszerszych praw. Podstawowym dokumentem w zamieszkiwanej przez Słoweńców Karyntii jest Ustawa o nauczaniu mniejszościowym z 1959 roku. W przypadku drugiej grupy odpowiednie regulacje prawne pojawiły się znacznie później. W Burgenlandzie, gdzie występują liczne skupiska mniejszości chorwackiej, obowiązuje Ustawa o nauczaniu mniejszościowym z 1994 roku. Podstawą dla wymienionych ustaw był Traktat Państwowy z 1955 roku. Przewidywał on między innymi możliwość udzielania lekcji w językach słoweńskim i chorwackim. Istniejące obecnie prawo, oprócz nauczania dwujęzycznego w szkołach państwowych, umożliwia również zakładanie prywatnych placówek, w tym przedszkoli, a także korzystanie z pomocy ze środków publicznych. Te ostatnie przeznaczone są na rozwój badań nad językiem, opracowywanie i wydawanie podręczników szkolnych, czy chociażby szkolenia kadry nauczycielskiej.

Danuta Nikitenko, Włodzimierz Nikitenko

Szkolnictwo ukraińskie w Legnicy

Opracowanie porusza problematykę szkolnictwa ukraińskiego na ziemiach polskich w jego powojennej rzeczywistości. Zawiera wprowadzenie skąd wzięto się na tych ziemiach, ze szczególnym uwzględnieniem ziem Dolnego Śląska. Wyjaśnia kontekst prawny funkcjonowania, a także historię tej edukacji w Legnicy. Autorzy posłużyli się dostępnymi źródłami, ilustrującymi tamten czas. Opierali się głównie na dokumentacji obecnego Zespołu Szkół Ukraińskich z Legnicy, gdzie powstały zręby tego szkolnictwa w regionie Dolnego Śląska.

Andrzej Choniawko

Polityka wobec mniejszości romskiej w latach 1952-1973 na przykładzie Wielkopolski

Romowie stanowili od XV w. trwałe element struktury etnicznej Polski. W odróżnieniu od innych mniejszości etnicznych nie poddawali się oni procesowi asymilacji z ludnością rodzimą. Obyczaje Romów nie ulegały przez stulecia większym zmianom. Ich podstawowym elementem był wędrowny tryb życia. W miarę postępującej totalitaryzacji systemu ustrojowego ustanowionego w 1945 r. w Polsce koczowniczy i w znacznym stopniu niekontrolowany tryb życia Romów pozostawał w coraz większej sprzeczności z normami jakie były narzucane całemu społeczeństwu. Począwszy od 1952 r. stosowano szczególne środki administracyjne w celu asymilacji społecznej Romów. Ich skuteczność była jednak ograniczona. Dotyczyło to w szczególności głównego celu polityki państwa wobec ludności romskiej, jakim było

spowodowanie przechodzenia przez nią na osiadły tryb życia. Wielkopolska należała do tych regionów kraju, gdzie realizacja polityki władz wobec Romów napotykała na szczególne trudności. Choć podejmowane w latach 1952-1975 działania przyniosły istotne zmiany w sposobie życia Romów, proces ich asymilacji społecznej miał trwać jeszcze całe lata. Pod pewnymi względami nawet współcześnie nie można mówić o jego zakończeniu.

Jarosław Biernaczyk

Spółeczność niemiecka Ostrowa Wielkopolskiego w XVIII-XX wieku

Spółeczność niemiecka Ostrowa Wielkopolskiego składała się z dwóch grup. Pierwszą stanowili głównie Niemcy pochodzący ze Śląska, osiedleni tutaj jeszcze w epoce I Rzeczypospolitej. Drugą natomiast ludność, która przybyła w zupełnie innych warunkach politycznych. Byli to Niemcy sprowadzeni w ramach pruskiej akcji kolonizacyjnej, jaka miała miejsce podczas zaborów. W momencie przyłączenia Ostrowa Wielkopolskiego do Prus, w roku 1793 Niemcy stanowili najliczniejszą grupę narodowościową w mieście (50 %). Wyprzedzali pod tym względem Polaków (35 %) i Żydów (15 %). Ta przewaga utrzymywała się do lat 30. XIX wieku. Wtedy liczba Niemców w mieście spadła do około 1/3 ogółu mieszkańców i na poziomie tym utrzymywała się do roku 1918. W okresie międzywojennym natomiast liczba Niemców ostrowskich nie przekraczała kilkuset mieszkańców. Ich znaczny przyrost podczas II wojny światowej spowodowany był napływem do Wielkopolski (także do Ostrowa) Niemców z krajów bałtyckich, (tzw. Baltendeutsche).

Anna Górna-Kubacka

Związek Uchodźców Politycznych z Grecji w Polsce im. Nikosa Belojanisa. Oddział Poznański

Wojna domowa w Grecji w latach 1946-1949 pociągnęła za sobą wyjazd około 100 tys. obywateli tego państwa, była to po II wojnie światowej najliczniejsza fala emigracyjna. W Polsce osiadło na prawach azylu politycznego, w trakcie emigracji pierwotnej i wtórnej, 15 215 osób. Do Poznania pierwsi uchodźcy z Grecji przybyli w 1951 r. ze Zgorzelca. Była to grupa rannych mężczyzn, z których część podjęła naukę w Technikum Radiotechnicznym. W następnym roku dołączyły rodziny uchodźców. Ogółem na przestrzeni lat od 1952 do 1985 zamieszkiwało w Poznaniu przeszło 20 rodzin - około 80 osób. Większość mężczyzn została zatrudniona w Poznańskiej Wytwórni Papierosów i Zakładach Przemysłu Metalowego H. Cegielski. Artykuł przedstawia losy tej grupy etnicznej w Poznaniu, w płaszczyźnie ekonomicznej, społecznej i kulturowej. Pokazuje codzienne życie Greków skupionych w Poznańskim Oddziale Związku Uchodźców Politycznych z Grecji w Polsce, ich życie kulturalne, kultywowanie własnego języka i kultury, a jednocześnie poznawanie polskiej historii i tradycji regionu. Z upływem lat Grecy asymilowali się etnicznie i awansowali społecznie poprzez edukacyjne aspiracje młodego pokolenia Greków studiujących w Poznaniu. Wzbogacili również środowisko kultury miasta takimi postaciami jak poeta Nikos Chadzinikolau - piszący głównie w języku polskim, pieśniarz operowy Paulos Raptus czy piosenkarka Eleni.